

A szlovákiai magyar irodalom „önreprezentációja”

Az 1989-ben beálló politikai, társadalmi és irodalmi változások azt eredményezték, hogy radikálisan újraértelmeződött az elmúlt rendszerben már használatban álló irodalmi fogalomtár. Bár minden változás magában hordozza a korszakok tudásszótárának legradikálisabb átrendeződését, vagyis bizonyos fogalmak teljes mértékű abszencióját, kihalását, illetve teljesen új fogalmak megjelenését, a nyelv alapvetően és döntően örökölt fenomen.

A teljes és tökéletes kihalás állapotába olyan fogalmak kerültek, mint például a szocialista realizmus minősége és kategóriája, amely az 1989 utáni értelmezői szövegekből teljesen kihullott. A tükrözés terminusának – szinte kényszeres – mellőzése az 1989 utáni értelmezői szövegekben is a fogalom 1989 előtti ideológiai túlterheltségének eredménye. Másrészt 1989 után az ún. irodalomelméleti bumm következtében új irodalomelméleti nyelv jelent meg a hermeneutika, a recepcióesztétika, a dekonstrukció, a posztmodern feminizmus, a kulturális antropológia és más irányzatok nyomán. Az új értelmezői tudásszótár a korszerűség feltételévé vált, új nyelvi elemekkel és fordulatokkal.

A megérthetőség feltétele azonban ellentmond a teljes amnézisnek. Az értelmezői nyelv legmasszívabb rétege a múltból örökölt fogalmak újrahazsnosítása nyomán jön létre. Vagyis egy régi paradigmából örökölt szótár eleminek folyamatos jelentésváltozásaiként is elképzelhetjük az értelmezői nyelv modernizálására tett kísérleteket.

A szlovákiai magyar irodalom terminusa is olyan fogalomként van jelen az 1989 utáni irodalomtudományi diskurzusban, amelyet a nyelv 1989 előtről örökölt át. Része volt a '89 előtti tudásszótárnak éppúgy, mint ahogy részévé vált a '89 utáninak is. Használatának módjába mindkét korszak beleírta a maga ideológiai-retorikai sémáit, s ezáltal tette alkalmassá szándékai kifejtésére. Vagyis a szlovákiai magyar irodalom fogalmának jelenkori használatában legalább két korszak vesz részt a maga ideológiai-retorikai törekvéseivel.

Ha a szlovákiai magyar irodalom fogalmának 1989 előtti használatát vizsgáljuk, főként a kényszer és az érték kategóriái mentén tehetjük azt meg.

A szlovákiai magyar irodalom nem természetes fejlődés nyomán jött létre, hanem politikai döntés eredményeként, kényszerből, 1918-20 táján. Mint arra Szirák Péter rámutat, a „magyar kulturális policentrizmus sajátsága éppen az, hogy szemben más többközpontú nyelvi kultúrával, lényegében egy egységes nemzeti identitás területiális felosztása révén jött létre.”¹ A szlovákiai magyar

1 Szirák Péter: *A regionalitás és a posztmodern kánon a XX. századi magyar irodalomban*. In: Görömbei András (szerk.): *Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégén*. Kossuth Egyetemi Kiadó – Debreceni Egyetem, Debrecen, 2000. 39.

irodalom kezdetben tehát semmiféle összetartó hagyománnyal nem rendelkezett. Ezt a hagyománytalanságot tovább erősítették az 1945-1948 közötti időszak politikai retorziói, a kitelepítés, a deportálás és a reszlovakizáció, amelyek során szinte teljesen lefejezték a szlovákiai magyar értelmiségi réteget. Egyedüli szlovákiai magyar írástudóként talán csak Fábry Zoltán maradt az országban. Ez az állapot, az értelmiségét veszített közegből kifolyólag, a dilettantizmus melegágyává vált, s még ma is kísért. Az 1948 utáni szlovákiai magyar irodalom tehát szintén a hagyománytalanság kényszeréből jön létre. Nem véletlen, hogy az ekkor induló írógeneráció alapozó, irodalomteremtő nemzedéknek tartja magát, olyan generációnak, amelyik a semmiből hozott létre irodalmat.

A kényszerek sorában az 1948-1989 közötti időszakban fontos szerepet játszott az az ideológiai erőszak, amely főként az ötvenes években, majd pedig 1968 után uralta az irodalmi életet Csehszlovákiában, hasonlatosan a térség szocialista államaihoz. 1948 után az irodalom hivatalos irányzata a szocialista realizmus lett, amelynek ideológiai hátterét a marxizmus-leninizmus sztálini változata jelentette. A szocialista realista műnek a szocialista társadalom, azaz a proletárdiktatúra szolgálatába kell állítania eszközeit, dicsőítenie kell azt, s bírálni a múlt erőit, vagyis a magántulajdont, az egyházakat és a kizsákmányoló tőkéseket. A szocialista realista műre jellemző a realizmus, azaz a valóságábrázolás – ez azonban a valóság eltorzítását jelentette, hiszen a párt által képviselt manipulált valóság megjelenítését értették a kifejezésen. Egy másik jellegzetes vonás a népiesség, amelynek igénye egészen a 19. század közepéig, a klasszikus modernség elé vetette vissza a legtöbb ide sorolható irodalmi mű horizontját. Harmadszor pedig rendkívül lényeges vonása a szocialista realizmusnak a pártosság elve. Eszerint az irodalmi műnek a párt hivatalos ideológiáját kell képviselnie. Mindez azt is jelentette, hogy a szocialista realizmus szükségszerűen vált a sematizmus melegágyává. Egy kaptafára készült, politikailag célzatos, manipulált valósággal dolgozó alkotások jöttek létre. A szocialista realizmus irodalomeszménye gyakran elképesztően alacsony színvonalú és korlátolt szépirodalomként jelenik meg, amely a mai olvasó számára önkéntelen paródiaként a dilettáns szövegformálással érintkezik. Ezek az alkotások felszámolták mind a legmodernebb világirodalmi irányzatokhoz való tartozásnak, mind a szépirodalom autonómiájának még a lehetőségét is.

Éppen a hagyománytalanság és az irodalmi élet alapvető intézményeinek hiánya miatt az első évtizedekben szinte minden magyar nyelven írott irodalmi alkotás értékesnek, támogatandónak számított. A magyar szóba vetett feltétlen és naiv hit igénye felülírta az összetett esztétikai jelentés lehetőségét. Nem lehet véletlen, hogy egészen 1989-ig a szlovákiai magyar irodalmat az irodalomtörténetek általában antológiák mentén manifesztálódnak, egymást követő generációk sorozataként írják le – olyan fogalmakkal tehát, amelyek ki-mossák az egyéni teljesítmények lehetőségét. Hogy milyen erőteljes ennek a megközelítésnek a hatása, jól mutatja, hogy még az 1989 utáni irodalmi folyamatok értelmezésekor is vissza-visszatér a generációs-antológiás értelmezés.

Ennek a helyzetnek mintegy a visszája annak a folyton visszatérő igénynek a megfogalmazása, amely az értékre hívja fel a figyelmet, illetve a kritika deficitjéről beszél a szlovákiai magyar irodalmi életben. A több kritikát jelszó mintegy annak az állapotnak az ellensúlyozására jött létre, amely szerint a szlová-

kiai magyar irodalom gyenge minőségű alkotásai éppúgy nem kapják meg a megfelelő, érdemi kritikát, mint ahogy az igényesebb alkotások sem részesülnek fontosságuknak megfelelő fogadtatásban.

A szlovákiai magyar irodalom fogalmának összetettebb felhasználása minden bizonnyal az Iródia-nemzedékhez köthető.² De míg az ismert politikai-ideológiai okok miatt az Iródia nemzedéke csak elméleti síkon vihette végbe a szlovákiai magyar irodalom szótári fogalmának átértelmezését, addig az 1989 utáni irodalmi helyzet a gyakorlatban valósította meg az Iródia elméleti intencióit.

1989 után két párhuzamosan működő, egymástól jól elkülöníthető stratégia figyelhető meg a szlovákiai magyar irodalom felhasználásában, amelyek azonban sok esetben egymásba fonódnak. Az egyik stratégia a fogalom használatának kiterjesztésében, a másik minimalizálásában, sőt kiiktatásában érdekelt.

1. A szlovákiai magyar irodalom fogalmának és jelentésének bővülése szoros összefüggésben áll a társadalom és az irodalom demokratizálódási folyamataival. Az érdekek természetes kifejeződésének eredményeképpen 1989 után a szlovákiai magyar irodalom jóval több lehetőséget kapott az önreprezentációra, mint 1989 előtt.

Gondoljunk csak arra, hogy az eltelt 20 évben hány szlovákiai magyar irodalomtörténet jelent meg: Fónod Zoltán Budapesten és Pozsonyban is megjelent *Üzenet* (1993) című irodalomtörténete a csehszlovákiai magyar irodalom 1918-1945 közötti időszakát dolgozta fel.³ *Nyomkereső* címmel a második világháború utáni (cseh)szlovákiai magyar irodalom történetét dolgozta fel Tóth László és Bodnár Gyula 1994-ben.⁴ Zalabai Zsigmond 1995-ös *Verstörténése*nek tárgya alcíme szerint a „szlovákiai magyar líra újabb nemzedékei”.⁵ Ugyanebben az évben Filep Tamás Gusztáv és Tóth László az 1918-1995 közötti „(cseh)szlovákiai magyar irodalomról” adott ki könyvet.⁶ *Magyar irodalom Szlovákiában (1945-1999)* címmel 2000-ben és 2001-ben jelent meg Szeberényi Zoltán kétkötetes irodalomtörténete.⁷ 2005-ben Cselényi László *Negyed-*

2 Ennek a folyamatnak valószínűleg Balla Kálmán vitát kiváltó írása, a *Van-e költészetünk? Vitaindító a Jelenlét antológia kapcsán* című tanulmánya áll az elején. (Hét 1979/37. 14–15.)

3 Fónod Zoltán: *Üzenet. A csehszlovákiai magyar irodalom*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993., Fónod Zoltán: *Üzenet. A magyar irodalom története Cseh/Szlovákiában 1918-1945*. Madách-Posonium, Pozsony, 1993. A magyarországi és szlovákiai kiadás alcímei közötti különbség külön elemzést igényelne.

4 Bodnár Gyula – Tóth László: *Nyomkereső. A második világháború utáni (cseh)szlovákiai magyar irodalom kistükre*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 1994.

5 Zalabai Zsigmond: *Verstörténés. A szlovákiai magyar líra újabb nemzedékei 1970-1988*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1995.

6 Filep Tamás Gusztáv – Tóth László: *Próba felvételek a (cseh)szlovákiai magyar irodalomról*. Kalligram, Pozsony, 1995.

7 Szeberényi Zoltán: *Magyar irodalom Szlovákiában (1945-1999) I-II*. AB-ART, Pozsony, 2000-2001.

virágzás cím alatt írta meg a szlovákiai magyar irodalom történetét.⁸ 2007-ben H. Nagy Péter *Hagyománytörténetés* címmel jelentette meg irodalomtörténetét a szlovákiai magyar líráról.⁹ Ardamica Zorán *Perspektívaváltás a szlovákiai magyar irodalomban* című 2008-as könyve az Iródia-nemzedék irodalomtörténeteként olvasható.¹⁰ Alabán Ferenc munkássága, megjelent kötetének szinte mindegyike¹¹ a szlovákiai magyar irodalom témakörében helyezhető el, és Bárczi Zsófia Mécs László-monográfiája¹² is ebbe a vonulatba sorolható. Ehhez számíthatjuk a Somorjai disputa címmel megjelenő kollektív irodalomtörténetet, amelyek a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet kiadásában jelentek meg 2003-ban és 2006-ban.¹³

Húsz év alatt tíz-tizenkét irodalomtörténeti jellegű kiadvány egyetlen témakörben – azt hiszem, nem jogosulatlan a szlovákiai magyar irodalom terminusának hihetetlen karrierjéről beszélni. Mindez egyetlen műfajban, az irodalomtörténet műfajában. Ráadásul mindez csupán a fogalom szlovákiai karriertörténetének része, amelyben még nem is említődött a magyarországi kontextus, amelyből mindenképp ki kell emelni Pomogáts Béla munkásságát, a NAP Kiadónál megjelent *Kisebbségben és magyarságban. Tanulmányok a szlovákiai magyar irodalomról* (1997) című kötetét,¹⁴ valamint a Görömbei András munkásságához kapcsolható *Napjaink kisebbségi magyar irodalma* (1993) és a *Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégen* (2000) című kiadványokat.¹⁵

Ezen kívül két alkalommal jelent meg *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918-2004*, amely szintén a terminus használhatóságáról tanúskodó kiadványként értelmezhető.¹⁶ Emellett az utóbbi időben szinte évente kerül sor olyan konferenciára, amelynek a témája a szlovákiai magyar irodalom. Csak

8 Cselényi László: *Negyedvirágzás avagy van-e (volt-e, lesz-e) hát cseh/szlovákiai – felvidéki magyar irodalom?* Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2005.

9 H. Nagy Péter: *Hagyománytörténetés. A „szlovákiai magyar” líra paradigmái 1989-2006.* AB-ART, Pozsony, 2007.

10 Ardamica Zorán: *Perspektívaváltás a szlovákiai magyar irodalomban.* AB-ART, Pozsony, 2008.

11 Legutóbbi kötetében a nemzetiségi irodalmak értékeinek sajátosságaival is foglalkozik. Alabán Ferenc: *Az identitás és az irodalmi érték kontextusai.* Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied – Bél Mátyás Egyetem, Humán Tudományok Kara, Besztercebánya, 2009.

12 Bárczi Zsófia: *Szellemidézés. Mécs László-tanulmányok.* Madách-Posonium, Pozsony, 2008.

13 Csanda Gábor (szerk.): *Somorjai disputa (1.)*, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja – Dunaszerdahely, 2003., H. Nagy Péter (szerk.): *Disputák között.* Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja – Dunaszerdahely, 2004., Csanda Gábor (szerk.): *Somorjai disputa (2.)*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006.

14 Pomogáts Béla: *Kisebbségben és magyarságban. Tanulmányok a szlovákiai magyar irodalomról.* NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 1997.

15 Görömbei András: *Napjaink kisebbségi magyar irodalma.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993., Görömbei András (szerk.): *Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégen.* Kossuth Egyetemi Kiadó – Debreceni Egyetem, Debrecen, 2000.

16 Fónod Zoltán (szerk.): *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918-1995.* Madách-Posonium, Pozsony, 1997., Fónod Zoltán (szerk.): *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918-2004.* Madách-Posonium, Pozsony, 2004.

Nyitrán az utóbbi néhány évben legalább három konferencia jött létre a szlovákiai magyar irodalom témájában: s mindegyik konferencia anyaga kötetben jelent meg: a 2006-os a (cseh)szlovákiai magyar irodalom oktatásáról, a 2008-as irodalom és irodalomtudomány kapcsolatáról kisebbségi kontextusban.¹⁷

Az irodalomtörténet és az irodalomtörténeti irányultságú tanulmányok szintjén tehát a fogalom töretlen használatáról, sőt talán rendkívül jelentős előretérésről beszélhetünk. Kevés figyelem irányult eddig azonban azokra a szépirodalmi művekre, amelyek szintén felhasználják a szlovákiai magyar irodalom terminusát. Nem azokra az alkotásokra gondolok itt elsősorban, amelyek a szlovákiai magyarság sorsproblémáival, identitásával foglalkoznak, mint például az 1989 előtti szépirodalomban Dobos László, Duba Gyula, Mács József és mások kötetekre, hanem olyan szépirodalmi művekre, amelyekben explicit módon jelenik meg a szlovákiai magyar irodalom fogalma, sőt fontos jelentéseket hordoz – gondoljunk például Zs. Nagy Lajos *Csehszlovákiai magyar költő fohásza az Úrhoz* és *Vers a Förtelmes Kaszálógépről* című opusaira.

Ebből a szempontból kiemelkedik az 1987-ben megalkotott Tsúszó Sándor figurája, akinek alakját „a” szlovákiai magyar költőként hozták létre Hizsnyai Zoltán és iródiás társai, kigúnyolva a szlovákiai magyar pozitivistá irodalomtörténet-írás végeérhetetlen tényhalmozását. Tóth Károly visszaemlékezéséből tudunk annak a szlovákiai magyar irodalomkritikusnak a kétségbeesett telefonjairól, információgyűjtő akcióiról, akit megdöbbsentett a tény, hogy létezik valaki a szlovákiai magyar irodalomban, akiről nem tud. Vagyis Tsúszó Sándor alakjába kezdetben teljes mértékben beleírta magát a szlovákiai magyar irodalom, pontosabban annak ironikus „mintapéldányává”, figurája pedig a szlovákiai magyar költő parodisztikus maszkjává minősült – még akkor is így van ez, ha a versekben nem is jelent meg a szlovákiai magyar jelző. Az Irodalmi Szemle 1987/10. számának Holnap rovatát követően, ahol az első „kutatási eredmények” megjelentek, kultusz jött létre Tsúszó alakja körül, s olyan kollektív maszkká vált, amelyben a kortárs irodalom egyik jellegzetes eljárása előlegeződött meg – gondoljunk csak az 1992-es *Legyél helyettem én* című *Tsúszó Sándor Emlékkönyvre*.¹⁸ Tsúszó alakjának 1987-1992 közti felértékelődése ebből a szempontból elválaszthatatlan az 1989-es rendszerváltás identitáskérdéseitől.

A szlovákiai magyar irodalom lírai felhasználásának ebből a szempontból szinte utolérhetetlen alkotása Z. Németh István *Nincs menegés* (2001) című irodalmi paródiagyűjteménye¹⁹ – hiszen a kötet megáll a szlovákiai magyar irodalom határainál, kizárólag szlovákiai magyar írók műveit parodizálja. (Éppen a fentebb említettek miatt nem véletlen, hogy a könyv egyik jelentős ciklusa éppen Tsúszó Sándorral foglalkozik.)

A szövegeken túl az intézményrendszer is jelentős mértékben használta fel és értelmezte újra a szlovákiai magyar irodalom fogalmát. Különösen a Szlo-

17 Csanda Gábor (szerk.): *A szlovákiai magyar irodalom oktatása*. Fórum Kisebbségkutatató Intézet, Somorja, 2006., Mészáros András (szerk.): *A szlovákiai magyar irodalom és irodalomtudomány kisebbségi és közép-európai kontextusban*. Univerzita Konštantína Filozofa – Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2008.

18 Hodossy Gyula (szerk.): *Legyél helyettem én. Tsúszó Sándor Emlékkönyv*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1992.

19 Z. Németh István: *Nincs menegés*. AB-ART, Pozsony, 2001.

vákiai Magyar Írók Társasága említhető ebből a szempontból, s különösen a Hodossy Gyula elnöksége utáni időszak, amely a szlovákiai magyar jelző teljes újraértelmezéseként és modernizációjaként fogható fel. E folyamat részeként fogható fel az internet adta lehetőségek kihasználása is, amely szintén a SZMÍT honlapjához köthető. A társaság a szlovákiai magyar irodalom kultuszának megteremtését célozta meg azzal, hogy több díjat is létrehozott – amelyeket csak szlovákiai magyar szerzők kaphatnak meg. A szlovákiai magyar írók számára még 1967-ben alapított Madách Imre-díj tartozik a legismertebbek közé, melyhez három Madách-nívódíj és műfordítói díj is társul. Ezek mellett említendő az utóbbi években alapított díjak: a 2003-tól létrehozott Forbáth Imre-díj, a szlovákiai magyar prózaírók Talamon Alfonz-díja, a 2008-ban alapított Turczel Lajos-díj, amelyet a szlovákiai magyar tudományos irodalom alkotói kaphatnak meg, a pályakezdő alkotók Pegazus-díja, illetve az Év Irodalmi Alkotása Díj, amely 2009-től az Arany Opus Díj megnevezést viseli. Ebbe a vonulatba sorolható a 2001-ben alapított Posonium Irodalmi Díj, amely John Lauer és Lauer Edit felajánlásából jut el a szlovákiai magyar alkotókhoz. Hodossy Gyula nevéhez köthető az az ötlet, hogy a magyar állam olyan ösztöndíjakat is létrehozson, amelyek csak határon túli szerzők pályázhatnak meg: a Székely János-, a Gion Nándor- és a Schöpflin Aladár-ösztöndíjről van szó. Az évente megrendezett írótáborok szintén a szlovákiai magyar írókat célozzák meg. És itt említhető az újonnan létrehozott Opus című folyóirat, amely hangsúlyozottan, címlapra emelten a szlovákiai magyar írók folyóirataként határozza meg önmagát.

102

Fontos kitérni az olyan önreprezentációs aktusokra is, mint amilyen például a *Szlovákiai magyar szép versek*, illetve a *Szlovákiai magyar szép próza* antológiák megjelentetése az utóbbi években, de ilyen a *Szlovákiai magyar írók arcképcsarnokának* (2009) kiadása is. Ez utóbbi szerkesztője, Tóth László írja a kiadványban: „Esetünkben arra törekedtem, hogy a kerekén kilenc évtizedes történetre visszatekintő (cseh) szlovákiai magyar irodalom következőkben sorjázó száz alkotója egyúttal ennek a nemzetiségi literatúrának, a magyar irodalomnak a Magyarország mai – 1918-1919 utáni – határain kívül születő részei közül a Csehszlovákiában illetve Szlovákiában keletkezett fejezetét egészében is képviselje és jellemezze.”²⁰

2. Mint látható, a szlovákiai magyar irodalom fogalmának korszerűsítése, újrafogalmazása több területen – irodalomtörténet, szépirodalom, szociológiai aspektus – is tetten érhető. Másrészt az sem hallgatható el, hogy létezik egy olyan stratégia is, amely többé-kevésbé korszerűtlennek, modernizálhatatlannak ítéli meg a terminust, s az utóbbi két évtized változásainak nyomán is – mint a határok átjárhatósága, az irodalmi tér kitágulása, a kéziratok szabad cseréje – fölöslegesnek és túlterheltnak tartja a szlovákiai magyar irodalom fogalmát. Egyrészt tetten érhető ez annak a fiatal irodalomtudósi generációnak a ténykedésében, amely nem foglalkozik a szlovákiai magyar irodalommal, pontosabban esetenként, vállalt esetlegességgel úgy foglalkozik szlovákiai magyar szerzőkkel és művekkel, mintha azok nem szlovákiai magyar szerzők

²⁰ Tóth László (szerk.): *Szlovákiai magyar írók arcképcsarnoka*. Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2009. o. n.

és szövegek lennének, hanem pusztán szerzők és szövegek. A Benyovszky Krisztiántól Polgár Anikóig terjedő sor meglehetősen terjedelmes, mégis az 1989 utáni stratégiák közül két karakteres szépirói alkotói magatartásra lehetne felhívni a figyelmet.

Az egyik Tózsér Árpádé, aki *Utómodern fanyalgás a szlovákiai magyar irodalom tárgyában* című versében, esszéversében Cselényi László *Negyedvirágzás* című kötete kapcsán írja le a következő megállapításokat a könyvről és a szlovákiai magyar irodalomról: „könyved is temető (...), lapjai / megannyi huszadik századi sír, amelyből úgy fakadnak föl a holtak, / szlovákiai magyar írók, költők, akár a vér egy régi sebből”. „Ó, mennyi közös barát, ó, mennyi torzó életmű s élet!” Majd így folytatja: „Új hazát kellett teremtenünk, / mert a régít már csak a felszín örvényei jelezték: hol süllyedt el. / S teremtettünk: Országház helyett sárral tapasztott Csemadok-házat, / Akadémia helyett Kisebbségi Tudatképző Kurzust, Nemzeti Színház / helyett Theszpisz-kordét. S mivel a soros Róma még ezt a nádtetős / provinciát se hagyta saját hazának neveznünk, elneveztük Szlovákiai / Magyar Irodalomnak. De ilyen erővel nevezhetjük volna akár / (Gombrowicz után szabadon s enyhe anakronizmussal) a már / seggbe rugottak s a majdan seggbe rugandók abszurd operettjének. / Az irodalomhoz sokáig alig volt több köze, mint Jourdain úrnak, / aki irodalmi tanulmányai elején arra volt büszke, hogy lám ő / máris prózában beszél! – Nos, hát így van ez, kedves barátom: / ha a szlovákiai magyar irodalom még mindig »szlovákiai« – / elég baja az neki!” (...) Illetve: „Egyébként állítólag: annak idején a szóban forgó veszettül virágzó / szlovákiai magyar irodalmat éppen te meg én támadtuk nem kevésbé / veszett módon. S nem állítólag, hanem valóban: egy egész évtizedig / küzdöttünk tolárd költők, írók és félig sem művelt drámaszerzők ellen (...)”²¹

Tózsér kemény szavai a megnevezett provincializmus, tudatlanság, műveletlenség, igénytelenség miatt tartják mára hiteltelennek a szlovákiai magyar irodalom terminusát. Használhatatlan fogalomnak, amellyel a tehetségtelenség takarózik. A tehetségtelenségnek – amely képtelen irodalmi hatást kifejteni egy tágabb, értékorientáltabb kontextusban, a magyar irodalmi nyelvet használók virtuális közösségében – van szüksége egy szűkebb, leszűkített mozgástérre, amelyben talán mégis hatást fejthet ki. És erre nagyszerűnek tűnik a szlovákiai magyar irodalom terepe és fogalma, amelyet Tózsér torzóban maradt, méltán feledésre ítélt életművek fedőneveként értelmez.

Csehy Zoltán Pacificus Maximus álarcában írt *Hecatelegium*²² című kötete nem egy versének értelmezése során hasonló figurákkal és gondolatokkal szembesülhet az olvasó. Felületi rétegében Csehy Zoltán könyve archaizáló filológusnyelven alapuló költői játékként deklarálja önmagát, mint amelynek kizárólag nyelvi-esztétikai tétje létezik. Másrészt azonban a *Hecatelegium* egyes darabjai a kortárs irodalom folyamatainak részeként is elképzelik magukat, markáns stratégiát megjelenítve. Ezekben a versekben megjelenik a gátlátatlan kiadó, aki költőnk gyámolaként tart fent háremet szerzőiből, felfedez-

21 Tózsér Árpád: *Utómodern fanyalgás a szlovákiai magyar irodalom tárgyában*. In: Kukorelly Endre (szerk.): *Szlovákiai magyar szép versek 2006*. Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2006. 86–87.

22 Csehy Zoltán: *Hecatelegium*. Kalligram, Pozsony, 2006.

hetjük „korunk jeltelen kritikusat”, akinek süket a füle az értékes irodalomra. Találkozhatunk a dilettáns és korrupst egyetemi tanárral éppúgy, mint a „híg ürülék”-hez hasonló versek szerzőjével. Az antik díszletek és latin nevek mögül egy provinciális, marginális irodalom kontextusa, jelesül a szlovákiai magyar irodalom viszonyai sejlenek elő, kíméletlen gúny tárgyaként, s a latinos nevek mögül a szlovákiai magyar irodalmi élet nem egy prominens képviselője bukkan elő a beavatott olvasó számára. A *Hecatelegium* némely verse ebből a szempontból olyan stratégia részeként jeleníti meg magát, amely leleplezi a tehetségtelenséget, a dilettantizmust, s lerántja a leplet a kisebbségi irodalmi és egyetemi élet visszásságairól, annak az irodalmi kontextusnak a manipulatív viszonyairól, amely mögött nincs valódi érték.²³

Az említett két fő stratégián belül is rengeteg lehetőség jelenik meg az egyéni érdekeknek megfelelően. Ez utóbbi esetében jogosan vetődik fel a kérdés: Vajon melyik tagadás hatékonyabb? A tagadás legautentikusabb változata az, ha le sem írják, teljesen mellőzik a szlovákiai magyar irodalom terminusát irodalomkritikai, irodalomtörténeti tanulmányaikban a szerzők? Hiszen ezen túl minden tagadás átfordul a fogalom kiterjesztésébe és újabb önértelmezésébe? Vagyis a szlovákiai magyar irodalom létének tagadása voltaképpen fenn tartja és folytatja a bírálat alá vett fogalmat?

Viszont a szlovákiai magyar irodalom fogalmának teljes mellőzése nem azal jár együtt, hogy a terminust ezek után már akadálytalanul, teljes mértékben kisajátíthatják a provinciális alkotók? Vagyis a teljes ignorálás stratégiája egy olyan fogalmat játszik a kezére az igénytelen, naiv horizontú szellemi termékeknek, amely kiszolgáltatottságában végül is tényleg a provinciális irodalom szinonimájává válik?

Mindenestre, mint az jól látható, a szlovákiai magyar irodalom köszöni szépen, jól van. Irodalomelméleti és irodalomtörténeti fogalomként, vers és versparódia matériájaként, intézmények és folyóiratok élére tűzött megnevezésként egyaránt biztosította saját „önreprezentációját”, s léte a következő évtizedekben megrendíthetetlennek látszik. Amíg egyéni érdekek és hatalmi játékok területeként képes funkcionálni, mint minden fogalom, minden bizonyosan nem válik kidobott nyelvi kacattá.

²³ Csehy egyébként a *Bárka* folyóirat online változatán közölt blogjában is kemény szavakat használ a szlovákiai magyar irodalom önreprezentációjának kapcsán.

In: http://www.barkaonline.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=945:ez-az-antik-blogmester-reszint-arrol-beszeli-hogy-hogyan-olvas-el-elvez-vagy-epp-meltatlankodik-reszint-arrol-hogy-mikeppen-hiteli-el-veluenk-hogy-masok-helyett-helyettuenk-olvas-el-elvez-vagy-meltatlankodik&catid=37:minden